

Marika Enwald

FT, tutkija, tuntiopettaja
s. 22.10.1968, väitös 30.1.2004

Vastaväittäjä: professori Hugh J. Silverman
Kustos: professori Leila Haaparanta
Kirjan otsikko: Displacements of Deconstruction: The Deconstruction of Metaphysics of Presence, Meaning, Subject and Method

Elämän ymmärtämisen halua ja sattumaa

Paul Auster totesi eräässä tv-haastattelussa, että katsoessaan taaksepäin omaa elämäänsä ja ohjautumistaan kirjailijaksi, puolet on ollut päämäärätietoista pyrkimystä ja puolet sattumaa. Samoin koen omalla kohdallani. Olen päämäärätietoisesti pyrkinyt toteuttamaan arvoja ja ihanteita, jotka olen nähnyt tärkeiksi, mutta onnekkait ja surullisetkin sattumat ovat muuttaneet tietäni. Kiinnostuin filosofiasta lukioaikana, kun luin Gunnar Aspelinin teosta *Ajatuksen tiet*. Erityisesti esisokraatikot, itämainen filosofia, taolaisuus ja buddhalaisuus sekä Spinozan filosofia inspiroivat. Haaveilin tuolloin kirjailijan ja kuvaamataidon opettajan työstä. Sattumalta kuulin eräältä ystävältäni, että hän aikoi pyrkiä lukemaan filosofiaa, koska siitä olisi hyötyä kirjailijan työssä. Toinen merkittävällä tavalla suuntautumistani ohjannut lause oli *Tieteiden näkemys kuolemasta* -kirjassa oleva maininta filosofian ja kuoleman yhteydestä – filosofia opettaa elämään kuolematietoisuudesta käsin. Minua kiinnostaa edelleenkin filosofiaan liittyvä mahdollisuus pohtia elämän merkitystä, tarkoitusta, arvoja ja kuoleman luonnetta sitoutumatta etukäteen mihinkään ideologiseen tai uskonnolliseen viitekehykseen. Yksi keskeisimmistä ihmetyksen aiheistani lukioaikana ja parina ensimmäisenä opiskeluvuoteni olikin se miksi kuolemme ja vastaavasti miksi saamme näin yltäkylläisen ja elämänhalua herättävän elämäkokemuksen, kun siitä joutuu luopumaan.

Kaikkein voimakkaimman tunteen oikeasta valinnasta löysin lukiesani filosofian pääsykokeissa Juha Teräväisen *Johdatus filosofiaan* -kirjaa. Tunsin tulevani kotiin – kerrankin sain lukea jotain sellaista mitä olin kaivannut kouluvuodet. Kotiin tulemisen tunne ei ollut vain sattumaa, vaan tuttuus johtui siitä, että olin aina voinut keskustella maailmankuvallisista ja filosofisista kysymyksistä äitini kanssa, joka oli tuolloin Tampereen yliopistossa Suomen kirjallisuuden vt. apulaisprofessorina ja oli aikoinaan opiskellut Turun yliopistossa filosofiaa. Innostukseni filosofiaan heräsi filosofisen kaunokirjallisuuden, Mika Waltarin, Fjodor Dostojevskin ja Herman Hessen romaanien kautta, mutta samalla koin, että filosofiassa elämän merkitystä sai tarkastella välittömästi ilman filosofisen pohdinnan kätkemistä fiktiivisten henkilöhahmojen taakse.

Pääsin heti lukion jälkeen vuonna 1987 sisään Tampereen yliopistoon opiskelemaan filosofiaa ja koin syvää täyttymystä jo ensimmäisinä vuosina tutustuessani fenomenologiaan ja Martin Heideggerin filosofiaan. Tunsin löytäneeni kokonaisvaltaisen tavan hahmottaa elämää ja elämän tarkoitusta. Juha Teräväisen (myöh. Varto) luennot fenomenologiasta ja eksistentialismista olivat syvästi koskettavia ja ajattelua inspiroivia taide-elämyksiä, joista syntyi syvä intohimo filosofiaa kohtaan, ja hänen luentojensa muisto innostaa edelleenkin ja toimii ideaalina siitä, mitä filosofia voi parhaimmillaan olla. Opiskeluajasta teki erittäin mukavan ja innostavan myös muut opiskelukaverit, joiden kanssa keskusteltiin kaikesta taivaan ja maan väliltä joskus aamuyöhön saakka. Aioin alun perin tehdä pro gradun Martin Heideggerin etiikasta, koska koin Heideggerin *Sein und Zeit* -teoksen äärellä syvän katharsiksen kuoleman ja elämän kysymysten pohdinnan kannalta. Heideggerin ajatuksista löysin omaa mieltäni rauhoittavan vastauksen. Myös sukujuuret siivittivät kiinnostustani; äitini oli tehnyt väitöskirjan Eeva-Liisa Mannerin runoudesta ja erityisesti tämän kuoleman ja elämän symboliikasta ja Manner puolestaan henkilökohtaisesti rohkaisi minua Heideggerin lukemiseen.

Nyt sattuma astui elämäni ja ohjasi tietäni toiseen suuntaan. Yhtäkkiä sainkin huomata, että Juha Varton vaikutuksesta useampikin filosofian opiskelija innostui Heideggerista, ja sain vaikutelman, että moni oli tekemässä aiheesta gradua. Samaan aikaan Juha Varton ympärillä alkoi opiskelijaliikehdintä, jonka koin itselleni hyvin vieraaksi. En halunnut

mennä pariin vuoteen filosofian laitokselle, vaan keskityin sivuaineiden opiskeluun. Opiskelin kirjallisuustiedettä, taidehistoriaa, psykologiaa ja draamaa ja sivuaineiden kautta löysinkin gradun aiheeni. Vt. professori Matti Savolaisen ja vt. professori Nicholas Roylen kirjallisuusseminaarit dekonstruktiosta innostivat minut tutustumaan Jacques Derridan ajatteluun.

Jälkikäteen olen usein miettinyt mikä sai minut tutkimaan niin vaikeasti lähestyttävää filosofia, jonka tekstien ymmärtäminen vie lähes kohtuuttomasti aikaa eikä senkään jälkeen voi olla varma onko ymmärtänyt yhtään oikean suuntaisesti. Valinnassani olen nähnytkin toisaalta paljon puhdasta sattumaa ja toisaalta kodistani oppimieni arvojen toteutumista. Derrida kiehtoi, koska hän oli sekä filosofi että kirjailija ja ratkeamattomasti molempia. Minua kiinnosti mikä Derridan ajattelussa saattoi filosofien mielestä olla niin pelottavaa, että hän oli saanut niin paljon kritiikkiä osakseen. Nicholas Roylen seminaarissa sain oivalluksen, että Derrida on toiseen potenssiin Heideggeria. Hyvin samankaltaista, mutta levinäsilaisen käänteiden jälkeistä Heideggeria, jossa keskeistä on elämän mysteeri, toiseus ja ratkeamattomuus. Myös Nicholas Roylen esseestäni antama palaute, jossa hän totesi että olisin niitä harvoja, jotka kykenevät ymmärtämään Derridan ajattelua, rohkaisi jatkaa Derridan kirjoitusten lukemista ja tutkimista. Haaveenani oli kirjoittaa Matti Juntusen *Fenomenologian idea* -kirjan kaltainen suomenkielinen esittely Derridan filosofiasta ja erityisesti Derridan kielikäsityksestä.

Vuonna 1994 tein Derridan filosofiasta pro gradun *Läsnäolon metafysiikan dekonstruktio* ja sivulaudaturin *Jacques Derridan esittämän dekonstruktion soveltaminen kirjallisuuden tutkimukseen* yleiseen kirjallisuustieteeseen. Ajattelin opintojen jälkeen keskittyväni kaunokirjallisuuteen ja hakevani filosofian opettajan paikkoja lukiossa, mutta hain myös jatko-opiskelijaksi. Ilokseni professori Veikko Rantala pyysi minua professori Arto Haapalan kanssa vetämään yhteispohjoismaiseen projektiin: *Interpretation, Literature and Cognition*, jossa sain mahdollisuuden tutustua pohjoismaisiin filosofian tutkijoihin. Rantala toimi lisensiaatintyö/väitöskirjani ohjaajana. Tunnen erittäin suurta kiitollisuutta Rantalaa kohtaan hänen inhimillisyydestään ja ystävällisyydestään, jonka vaikutuksesta laitoksella oli erittäin hyvä henki ja oli erittäin mukava

työskennellä, koska ei ollut kireätä kilpailuilmapiiriä vaan kukin sai tehdä työtään rauhassa. Tällainen sopi erittäin hyvin itselleni, koska halusin tehdä työtäni itsenäisesti ja viedä valmiin työn tarkastettavaksi.

Rantala jäi eläkkeelle 1998 ja professori Leila Haaparanta jatkoi työni ohjaajana. Lisensiaatintyöni *Dekonstruktiivinen maailmanhahmotustapa ja metodit Jacques Derridan kirjoituksissa* tarkastettiin vuonna 2000. Pyysin, että saisin vaihtaa väitöskirjani aiheen etiikkaan ja elämän tarkoitusta pohtivaan tutkielmaan, mikä oli alkuperäinen intohimoni. Ajattelin, että koska Derrida oli aina jäänyt syvällä tasolla itselleni vieraaksi, en myöskään kykenisi tavoittamaan hänen ajattelunsa ydintä. Oma kiinnostukseni filosofiaan on aina liittynyt sen suoraan ilmaisutapaan ja Derrida rakastaa kietoutumista mysteereihin ja ratkeamattomuuksiin. Minun toivottiin kuitenkin jatkavan Derridan parissa, mikä ratkaisuna oli varmasti hyvä. Niinpä päädyinkin laajentamaan ja syventämään lisensiaatintyötäni ja käännätin koko korpuksen englanniksi. Kääntämisprosessi oli mielenkiintoinen, koska onnekseni työn käänsivät Gareth Griffiths ja Kristiina Kölhi. Griffiths oli filosofisesti erittäin tarkka kielestä ja esitti vaikeita kysymyksiä, joiden avulla työstin tekstiäni eteenpäin. En olisi kyennyt englanninkielen nyansseja pohtimaan niin hyvin ja syvällisesti kuin hänen kanssaan. Kääntäminen kesti yli vuoden ja oli yhteistyöprosessina hyvinkin työntäyteinen. Sain käsikirjoitukseeni myös Hannu Siveniukselta tärkeitä kommentteja, joista olen hänelle erittäin kiitollinen. Samoin puolisoni Svenin tuki on aina ollut korvaamatonta.

Tulin raskaaksi puolivälissä käännösprosessia ja jatkoin väitöskirjani työstämistä poikani syyskuisen syntymän jälkeen ja jätin väitöskirjani esitarkastukseen lokakuussa 2003. Väitöstilaisuus oli sovittu jo puoli vuotta aiemmin tammikuuhun 2004. Väitöstilaisuuden aattoon liittyi paljon tuskaa, äitini oli sairastunut syöpään, ja häneltä leikattiin aivokasvain viikkoa ennen väitöstilaisuutta ja itse olin vielä hyvin heikossa kunnossa synnytyksestä. Sukuhistoria toisti oudosti, Heideggerin termin kammottavasti (*Unheimlich*) itseään; isäni väitteli lääketieteen tohtoriksi tammikuussa noin 30 vuotta aikaisemmin, minä olin reilun kolmen kuukauden ikäinen ja isäni sisar oli vuotta aiemmin tammikuussa kuollut aivokasvaimeen. Pelkäsin etukäteen miten selviäisin fyysisesti ja henkisesti väitöstilaisuudesta ja ajattelinkin vastaavani kysymyksiin

vain "yes" tai "no". Ihmeekseni sain väitöstilaisuuteen hämmästyttäviä voimia, vastailin kysymyksiin erittäin vuolaasti, ja tilaisuus onnistui yli omien odotusteni. Vastaväittäjä Hugh J. Silverman tarkasteli laajoja asiakysymyksiä ja koko väitöskirjani kokonaisuutta. Tunsin, että väitöstilaisuudessa sain mahdollisuuden pohdiskella ja kuvata hyvin monipuolisesti Derridan ajattelua. Erittäin suureksi iloksi ja huojennukseksi Silverman arvosti työtäni, näki sen erityisarvot ja työmäärän. Olen erittäin kiitollinen hänelle vieläkin. Sain häneltä parhaan mahdollisen lahjan väitöstilaisuuden ja lausunnon muodossa, minkä jokainen väitöskirjaansa tosissaan tekevä ansaitsee. Tunsin, että lensin ilmassa pari kuukautta ja se toi voimia kestää äitini sairauden pahenemisen. Työurani puolella suuri taakka oli pudonnut harteiltani ja pääsin vihdoinkin tekemään tutkimusta, jota halusin. En ole koskaan mieltänyt itseäni Derrida-skolaariksi tai dekonstruktion puolestapuhujaksi, olen tuntenut epäautenttiseksi kohtaloksi sen, että päädyin niin moneksi vuodeksi lukemaan ja kirjoittamaan dekonstruktiosta. Olen joutunut usein motivoimaan itseäni sillä, että Derridan kirjoitukset toimivat kiinnostavina zenkoaneina; hänen kirjoitustensa kautta opin ajattelemaan itsenäisesti ja kriittisesti. Hänen ajattelutapansa on yleistävällä tasolla yhteydessä zenbuddhalaisuuteen, joka on minua aina kiehtonut. Kaiken kaikkiaan mielsin koko väitöskirjan kirjoittamisen elämäntaidon harjoitusprosessina.

Väitöskirjan jälkeen sain jatkaa tutkimusta kahdessa professori Leila Haaparannan vetämässä projektissa "The Nature of Philosophical Knowledge" ja yhteispohjoismaisessa projektissa "Rearticulations of Reason: Recent Currents", joista olen erittäin kiitollinen hänelle. Pääsin vihdoinkin kirjoittamaan esitelmiä ja artikkeleita, joita ohjasivat itse asettamani kysymyksenasettelut, ja pyrin filosofiaa apuna käyttäen löytämään luovia ratkaisuja. Olen nauttinut uudesta luovasta vaiheesta, jossa olen ryhtynyt kirjoittamaan siten kuin sisäisesti olen nähnyt oikeaksi ja kiinnostavaksi itselleni ja myös toivon mukaan lukijoille.

Väitöskirja-projektiini ja elämäni liittyi vielä väitöskirjan jälkeen synkroninen sattuma, joka on luonut varjonsa viime vuosiin: Derrida ja äitini, tutkimuskohde ja "hän, jonka lihasta, rakkaudesta, unelmista ja arvoista olen syntynyt" kuolivat viikon sisällä vuonna 2004. Lapsen syntymän ja äidin kuoleman myötä yliopistomaailman paineet ja arvot ovat

tuntuneet yhä vieraammilta ja epäinhimillisemmiltä. Olen kokenut *post-doc*-vaiheeseen liittyvän epävarmuuden. Olen ollut nyt kaksi vuotta työtön tutkija, mutta toiminut koko ajan tuntiopettajana ja hakenut apurahoja sekä virkoja yliopistolta ja yliopiston ulkopuolelta. Olen ollut kolmessa tutkimusprojekti-hankkeessa, jotka tosin eivät ainakaan vielä ole saaneet rahoitusta. Parhaillaan olen dosentti Matti Savolaisen vetämässä: *Ethics of Intersectionality* -tutkimusprojektissa sekä dosentti Arja Kuulan ja dosentti Pirjo Nikanderin johtamassa *Tutkimusetiikka*-hankkeessa. Pidän opetuksesta, joten filosofian opettajana toimiminen yliopiston ulkopuolellakin kiinnostaa, mutta olen suunnitellut myös jatkokouluttautumista psykoterapeutiksi. Aika näyttää – uskon, että voin toteuttaa filosofin työtä jossain muodossa. Parhaat asiat, kuten perheeni ja kotini, ovat aina tulleet yllättäviä teitä. Niinpä odottelen rauhassa ja harjoitan Heideggerin termein avoimena pysymistä ja silleen jättämistä – ja jonain päivänä taas sattuma ja unelmat kohtaavat myös työn saralla.

Tampereen yliopisto